

FN:s standardregler

INTRODUKTION	2
Bakgrund och nuläge	2
FUNKTIONSNEDSÄTTNING FÖRR OCH NU	2
Tidigare internationella åtgärder.....	3
Vägen mot standardregler	4
Standardreglernas syfte och innehåll	5
Grundläggande begrepp i handikappolitiken.....	6
FUNKTIONSNEDSÄTTNING OCH HANDIKAPP	6
FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER	7
REHABILITERING	8
DELAKTIGHET OCH JÄMLIKHET	8
INLEDNING	10
I. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR DELAKTIGHET PÅ LIKA VILLKOR.....	13
Regel 1. Ökad medvetenhet.....	13
Regel 2. Medicinsk vård och behandling.....	14
Regel 3. Rehabilitering	15
Regel 4. Stöd och service.....	16
II. HUVUDOMRÅDEN FÖR DELAKTIGHET PÅ LIKA VILLKOR	17
Regel 5. Tillgänglighet.....	17
a) Tillgång till den yttre miljön.....	17
b) Tillgång till information och möjlighet till kommunikation	18
Regel 6. Utbildning.....	19
Regel 7. Arbete	20
Regel 8. Ekonomisk och social trygghet	22
Regel 9. Familjeliv och personlig integritet.....	23
Regel 10. Kultur.....	24
Regel 11. Rekreation och idrott	25
Regel 12. Religion	25
III. GENOMFÖRANDE.....	26
Regel 13. Kunskap och forskning.....	26
Regel 14. Policy och planering	27
Regel 15. Lagstiftning.....	28
Regel 16. Ekonomisk politik	29
Regel 17. Samordning.....	29
Regel 18. Handikapporganisationer.....	30
Regel 19. Personalutbildning	31
Regel 20. Nationell granskning och utvärdering av handikappprogram i samband med standardreglernas genomförande	32
Regel 21. Tekniskt och ekonomiskt samarbete	32
Regel 22. Internationellt samarbete	33
IV. UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING	35

INTRODUKTION

Bakgrund och nuläge

FUNKTIONSNEDSÄTTNING FÖRR OCH NU

1.

I alla delar av världen, i varje land och på alla samhällsnivåer finns människor med funktionsnedsättningar. Deras antal i världen är stort och det ökar.

2.

Funktionsnedsättningens orsaker och konsekvenser är olika i olika delar av världen. Skillnaderna beror på olika sociala och ekonomiska förhållanden och på vilka åtgärder staterna vidtar för sina medborgares välfärd.

3.

Nuvarande handikappolitik är resultatet av en utveckling under de senaste 200 åren. På många sätt återspeglar utvecklingen de allmänna levnadsvillkoren och den sociala och ekonomiska politiken under olika epoker.

På handikappområdet finns det emellertid många faktorer som har påverkat levnadsförhållandena för människor med funktionsnedsättning. Okunnighet, likgiltighet, vidskepelse och rädsla är sociala faktorer som under historiens gång har isolerat människor med funktionsnedsättningar och fördröjt deras utvecklingsmöjligheter.

4.

Handikappolitik har under åren utvecklats från att tillhandahålla vård på institutioner till att ge utbildning för barn med funktionsnedsättningar och rehabilitering av människor som fått en funktionsnedsättning i vuxen ålder. Genom utbildning och rehabilitering har de själva mer aktivt kunnat driva utvecklingen av handikappolitiken vidare.

De, deras familjer och deras företrädare bildade organisationer som kämpade för bättre möjligheter för människor med funktionsnedsättningar. Efter andra världskriget infördes begreppen integrering och normalisering, vilket var ett uttryck för den ökade medvetenheten om dessa människors förmåga och möjligheter.

5.

Mot slutet av 1960-talet började handikapporganisationerna i några länder att formulera ett nytt handikappbegrepp. Detta nya begrepp antydde det nära sambandet mellan den begränsning som människor med funktionshinder upplevde i miljöns utformning och beskaffenhet och den attityd som fanns hos allmänheten.

Samtidigt kom handikappfrågorna i utvecklingsländerna att lyftas fram mer och mer. I några av dessa länder beräknades antalet människor med funktionsnedsättning i befolkningen vara mycket högt och de flesta av dessa var ytterst fattiga.

Tidigare internationella åtgärder

6.

Förenta nationerna och andra internationella organisationer har under lång tid ägnat stor uppmärksamhet åt rättigheter för människor med funktionsnedsättning.

Det viktigaste resultatet av Internationella handikappåret, 1981, var världsaktionsprogrammet för handikappade som antogs av Generalförsamlingen i resolution 37/52. Internationella handikappåret och världsaktionsprogrammet bidrog starkt till att åstadkomma framsteg på området.

Båda lade tonvikten vid att människor med funktionsnedsättning har rätt att få samma möjligheter som andra medborgare och att få lika del i de förbättringar av levnadsvillkor som är resultatet av ekonomisk och social utveckling.

Här definierades också för första gången handikapp som ett förhållande mellan människor med funktionsnedsättning och deras omgivning.

7.

FN:s expertmöte om handikappfrågor hölls i Stockholm 1987. Där föreslogs att det skulle utvecklas ett synsätt till vägledning för vad som skulle prioriteras under de kommande åren.

Grunden skulle vara att erkänna att människor med funktionsnedsättning har samma rättigheter som andra.

8.

Mötet rekommenderade därför att Generalförsamlingen skulle sammankalla en särskild konferens med uppgift att göra ett utkast till en internationell konvention.

Målet skulle vara att avskaffa all diskriminering mot människor med funktionsnedsättningar och konventionen skulle vid handikappåriondets slut ratificeras av alla stater.

9.

Ett utkast till konventionstext förbereddes av Italien och lades fram för Generalförsamlingen under dess fyrtyoandra session. Ytterligare förslag om en konvention lades fram av Sverige under Generalförsamlingens fyrtyofjärde session.

Det gick emellertid inte att uppnå enighet om behovet av en sådan konvention vid något av dessa tillfällen. Många representanter ansåg att existerande dokument om

mänskliga rättigheter redan garanterar människor med funktionsnedsättning samma rättigheter som andra människor.

Vägen mot standardregler

10.

Vägled av överläggningarna i Generalförsamlingen kom man under Ekonomiska och sociala rådets första ordinarie session 1990 överens om att koncentrera sig på att utveckla ett internationellt instrument av ett annat slag.

I resolution 1990/26 den 24 maj 1990 gav rådet FN:s sociala utvecklingskommission i uppdrag att under sin trettio tredje session överväga att tillsätta en särskild arbetsgrupp med uppgift att utarbeta standardregler för delaktighet och jämlikhet för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning.

Arbetsgruppen skulle bestå av regeringsexperter vars medverkan skulle finansieras genom frivilliga bidrag. Arbetet skulle göras i nära samarbete med berörda fackorgan, mellanstatliga organisationer och frivilligorganisationer, speciellt med handikapporganisationerna.

Rådet bad också kommissionen att slutföra texten till reglerna så att den kunde behandlas år 1993 och föreläggas Generalförsamlingen vid dess fyrtioåttonde session samma år.

11.

De efterföljande diskussionerna i Generalförsamlingens tredje utskott under den fyrtiofemte sessionen visade att det fanns brett stöd för initiativet att utarbeta standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättningar delaktighet och jämlikhet.

12.

När den sociala utvecklingskommissionen höll sin trettio tredje session fick initiativet till standardregler stöd av ett stort antal representanter och diskussionerna ledde till att resolution 32/2 antogs den 20 februari 1991, i vilken beslöts att en särskild arbetsgrupp skulle tillsättas i enlighet med Ekonomiska och sociala rådets resolution 1990/26.

Standardreglernas syfte och innehåll

13.

Standardreglerna har utvecklats utifrån erfarenheter som gjorts under Förenta nationernas handikappårionde (1983-1992). Den politiska och moraliska grunden för dessa regler utgör de internationella reglerna om mänskliga rättigheter.

Dessa består av den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, konventionen om barnets rättigheter och konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor liksom världsaktionsprogrammet för handikappade.

14.

Även om standardreglerna inte är juridiskt bindande, kan de bli internationell praxis när de används av ett stort antal stater som en folkrättslig regel.

Standardreglerna innebär ett moraliskt och politiskt åtagande från staternas sida att anpassa samhället till människor med funktionsnedsättning.

Där finns viktiga principer om ansvar, agerande och samarbete. Områden pekas ut som är av avgörande betydelse för livskvaliteten och för möjligheter att nå full delaktighet och jämlikhet.

Standardreglerna erbjuder ett instrument som kan användas vid utformningen av handikappolitiken och anger lämpliga åtgärder till gagn för människor med funktionsnedsättning och deras organisationer.

De utgör också en grund för tekniskt och ekonomiskt samarbete mellan medlemsländerna, Förenta nationerna och andra internationella organisationer.

15.

Syftet med reglerna är att säkerställa att flickor, pojkar, män och kvinnor med funktionsnedsättning som medborgare har samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare i samhället.

I alla samhällen i världen finns fortfarande hinder som gör det omöjligt för människor med funktionsnedsättning att utöva sina rättigheter och friheter och försvårar för dem att delta fullt ut i samhällets aktiviteter.

Ansvar att undanröja sådana hinder vilar på medlemsländerna. Människor med funktionsnedsättning och deras organisationer bör spela en aktiv roll i den processen.

Att anpassa samhället till dessa människor är ett viktigt bidrag till den allmänna och världsomfattande strävan att mobilisera mänskliga resurser.

Särskild uppmärksamhet bör riktas mot kvinnor, barn, åldringar, fattiga, migrerande arbetare, människor med flera och komplicerade funktionsnedsättningar, ursprungsbefolkningar och etniska minoriteter.

Dessutom finns det ett stort antal flyktingar med funktionsnedsättning som har speciella behov som behöver uppmärksammas.

Grundläggande begrepp i handikappolitiken

16.

De begrepp som följer nedan används genomgående i reglerna. De bygger i huvudsak på begrepp använda i världsaktionsprogrammet för handikappade. I vissa fall avspeglar de den utveckling som ägt rum under Förenta nationernas handikappårtionde.

FUNKTIONSNEDSÄTTNING OCH HANDIKAPP

17.

Begreppet "funktionsnedsättning" innefattar ett stort antal olika funktionshinder i befolkningsgrupper överallt i världen. Människor kan ha funktionsnedsättningar på grund av fysiska eller intellektuella skador eller sjukdomar, syn- eller hörselskador eller -sjukdomar, medicinska tillstånd eller mentalsjukdomar. Sådana skador, tillstånd eller sjukdomar kan vara av bestående eller övergående natur.

18.

"Handikapp" avser förlust eller begränsning av möjligheterna att delta i samhällslivet på samma sätt som andra. "Handikapp" beskriver mötet mellan människor med funktionsnedsättning och omgivningen.

Syftet är att fästa uppmärksamheten på brister i miljön och inom olika samhällsområden, exempelvis brister i information, kommunikation och utbildning som hindrar människor med funktionsnedsättningar från att delta på lika villkor.

19.

Användningen av de två begreppen "funktionsnedsättning" och "handikapp", som de definieras i paragraferna 17 och 18, bör ses i ljuset av den moderna handikapphistorien.

Under 1970-talet fanns en stark reaktion mot den tidens språkbruk bland representanterna för handikapporganisationerna och de yrkesverksamma inom handikappområdet.

Begreppen "funktionsnedsättning" och "handikapp" användes ofta på ett oklart och förvirrande sätt vilket gav dålig vägledning för politiska strategier och åtgärder.

Språkbruket speglade en medicinsk och diagnostisk inställning som inte tog hänsyn till bristerna i det omgivande samhället.

20.

År 1980 antog Världshälsoorganisationen (WHO) en internationell klassificering av skada, sjukdom, funktionsnedsättning och handikapp som angav en mer precis men samtidigt flexibel inställning.

Den internationella klassificeringen av skada, sjukdom, funktionsnedsättning och handikapp gör en klar skillnad mellan "skada eller sjukdom", "funktionsnedsättning" och "handikapp".

Den har använts i stor utsträckning inom områdena rehabilitering, utbildning, statistik, politik, lagstiftning, demografi, sociologi, ekonomi och antropologi.

En del användare av klassificeringen har uttryckt farhågor för att definitionen av begreppet "handikapp" fortfarande kan anses vara alltför medicinsk och alltför starkt inriktat på individen och att den inte tillräckligt belyser samspelet mellan förhållanden eller förväntningar i samhället och den enskilda människans förmåga.

Dessa farhågor, och andra som uttryckts under de tolv åren sedan publiceringen av klassificeringen, kommer att tas upp när klassificeringen revideras.

21.

Ökade kunskaper om och större förståelse för handikappfrågor och den terminologi som använts har utvecklats efter hand.

Detta beror på erfarenheter i samband med genomförandet av världsaktionsprogrammet och den allmänna diskussion som ägde rum under Förenta nationernas handikappårtionde.

Den terminologi som används i dag bekräftar att det är nödvändigt att ta hänsyn till både individens behov (t.ex. rehabilitering och tekniska hjälpmedel) och samhällets brister.

FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER

22.

Förebyggande åtgärder är åtgärder som syftar till att hindra uppkomsten av fysiska, intellektuella, psykiska skador eller sjukdomar eller syn- och hörselskador (primärt förebyggande).

Förebyggande åtgärder är också åtgärder som skall hindra att skador orsakar bestående funktionsbegränsning eller funktionsnedsättning (sekundärt förebyggande).

Förebyggande åtgärder kan vara av många olika slag. Det kan vara primärhälsovård, mödra- och spädbarnsvård, näringslära, vaccinering mot smittsamma sjukdomar och åtgärder för att hålla endemiska sjukdomar under kontroll.

Det kan vara säkerhetsåtgärder och handlingsprogram för att i olika miljöer förebygga olycksfall; här inbegrips anpassning av arbetsplatser så att arbetshandikapp och sjukdomar förebyggs.

Det kan vara förebyggande åtgärder mot funktionsnedsättningar på grund av miljöföroreningar och väpnade konflikter.

REHABILITERING

23.

Begreppet "rehabilitering" avser en process som syftar till att människor med funktionsnedsättningar skall uppnå och behålla bästa möjliga fysiska, intellektuella, psykiska eller sociala funktionsförmåga och att ge dem möjligheter att förändra sina liv och uppnå ett större oberoende.

Rehabilitering kan innefatta åtgärder av skilda slag, som att återställa en funktion, kompensera förlusten eller avsaknaden av en funktion eller kompensera en funktionsbegränsning.

Rehabiliteringsprocessen innefattar inte primär hälso- och sjukvård. Däremot innefattar den ett stort antal åtgärder och aktiviteter, från mer grundläggande och allmän rehabilitering till målorienterade aktiviteter, som till exempel yrkesrehabilitering.

DELAKTIGHET OCH JÄMLIKHET

24.

Begreppet innefattar en process som leder till att både olika samhällsområden och omgivningen blir tillgängliga för alla, särskilt för människor med funktionsnedsättning. Det gäller service, aktiviteter, information och dokumentation.

25.

Principen om lika rättigheter innebär att varje individ har lika värde. Det betyder också att individens behov måste ligga till grund för samhällsplanering och att alla resurser måste användas på ett sådant sätt att det ger varje individ lika möjlighet att delta i samhället.

26.

Människor med funktionsnedsättningar är samhällsmedborgare och har rätt att få stanna kvar där de bor. De bör få det stöd de behöver inom de reguljära systemen för utbildning, hälso- och sjukvård, arbetsmarknad och social service.

27.

I takt med att människor med funktionsnedsättning får samma rättigheter som andra bör de också få samma skyldigheter som andra. Efter hand kan också samhället öka sina förväntningar på dem.

Som en del av denna utveckling bör åtgärder vidtas för att människor med funktionsnedsättning skall fullt ut kunna ta ansvar som samhällsmedborgare.

INLEDNING

Vi stater,

är medvetna om den utfästelse som gjorts i enlighet med Förenta nationernas stadga att vidta gemensamma och särskilda åtgärder i samarbete med organisationen, att främja högre levnadsstandard, full sysselsättning och ekonomiska och sociala framsteg samt utveckling,

bekräftar på nytt den förpliktelse som uttalas i stadgan att respektera och värna de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, social rättvisa och människans värdighet och värde,

påminner särskilt om de internationella regler om mänskliga rättigheter som har fastställts i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, i den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter understryker att det i dessa instrument föreskrivs att de rättigheter som erkänns i dessa instrument skall rättvist tillförsäkras alla utan diskriminering,

påminner om konventionen om barnets rättigheter, som förbjuder diskriminering på grund av funktionsnedsättning och kräver särskilda åtgärder för att säkerställa rättigheter för barn med funktionsnedsättning, samt om den internationella konventionen om skydd av rättigheter för alla migrerande arbetare och medlemmar av deras familjer, som föreskriver vissa åtgärder för att förhindra funktionsnedsättning,

påminner också om bestämmelserna i konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor för att säkerställa rättigheter för flickor och kvinnor med funktionsnedsättning,

beaktar deklarationen om rättigheter för människor med funktionsnedsättning, deklarationen om förståndshandikappades rättigheter, deklarationen om sociala framsteg och utveckling, principerna för skydd av psykiskt sjuka och förbättring av psykiatrin samt andra instrument som antagits av generalförsamlingen,

beaktar också de konventioner och rekommendationer som antagits av ILO (Internationella arbetsorganisationen) med särskild hänvisning till reglerna om rätten för människor med funktionsnedsättning att delta i arbetslivet utan diskriminering,

är medvetna om UNESCO:s, WHO:s, UNICEF:s och andra berörda organisationers arbete och rekommendationer, särskilt UNESCO:s världsdeklaration om utbildning för alla,

beaktar vårt åtagande med avseende på skyddet av miljön,
är medvetna om den förödelse som orsakas av väpnad konflikt och beklagar att de

knappa resurser som står till förfogande används i vapenproduktionen,

bekräftar att Världsaktionsprogrammet för handikappade och dess definition av delaktighet och jämlikhet tolkar det internationella samfundets allvarliga strävan att ge internationella instrument och rekommendationer en praktisk och konkret innebörd,

erkänner att målet för Förenta nationernas handikappårrtionde (1983-1992) att genomföra världsaktionsprogrammet fortfarande gäller och kräver skyndsamma och fortsatta åtgärder,

påminner om att Världsaktionsprogrammet är grundat på idéer som gäller i lika mån i både utvecklingsländer och industrialiserade länder,

är övertygade om att det behövs ökade insatser för att människor med funktionsnedsättning fullt ut och på lika villkor skall kunna åtnjuta mänskliga rättigheter och delaktighet i samhället,

betonar på nytt att människor med funktionsnedsättning och deras föräldrar, förmyndare, företrädare och organisationer aktivt måste medverka vid planering och genomförande av åtgärder som påverkar deras medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter,

följer Ekonomiska och sociala rådets resolution 1990/26 och utgår från de särskilda åtgärder som krävs för att människor med funktionsnedsättning skall uppnå jämlikhet med andra i enlighet med Världsaktionsprogrammet,

har antagit följande standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet i syfte att

a) understryka att alla åtgärder på handikappområdet bygger på adekvat kunskap och erfarenhet om förhållanden och särskilda behov som människor med funktionsnedsättning har,

b) understryka att det är ett grundläggande mål i den sociala och ekonomiska utvecklingen att samhället görs tillgängligt för alla,

c) dra upp principer för socialpolitiken inom handikappområdet, vilket inbegriper stöd till tekniskt och ekonomiskt samarbete,

d) skapa modeller för den politiska beslutsprocess som behövs för att uppnå delaktighet och jämlikhet. Därvid måste de stora skillnaderna i teknisk och ekonomisk utveckling beaktas. I beslutsprocessen måste också förståelsen för olika kulturella sammanhang återspeglas och hänsyn tas till den ytterst viktiga roll som människor med funktionsnedsättning spelar i denna process,

e) föreslå metoder för nära samarbete mellan stater, FN-systemet, andra mellanstatliga organ och handikapporganisationer,

f) föreslå ett effektivt system för uppföljning och utvärdering av den utveckling som staterna försöker uppnå så att människor med funktionsnedsättning skall kunna nå delaktighet och jämlikhet.

I. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR DELAKTIGHET PÅ LIKA VILLKOR

Regel 1. Ökad medvetenhet

Staterna bör aktivt öka medvetenheten i samhället om människor med funktionsnedsättning, om deras rättigheter, behov och möjligheter och om vad de kan bidra med.

1.

Staterna bör se till att ansvariga myndigheter informerar om tillgängliga program och tjänster för människor med funktionsnedsättning. Informationen bör presenteras så att den är tillgänglig för alla.

2.

Staterna bör ta initiativ till och stödja informationskampanjer om människor med funktionsnedsättning och om handikappolitik. Dessa kampanjer skall upplysa om att människor med funktionsnedsättning är medborgare med samma rättigheter och skyldigheter som andra, och därigenom motivera åtgärder som undanröjer alla hinder för full delaktighet.

3.

Staterna bör uppmuntra massmedia att skildra, människor med funktionsnedsättning på ett positivt sätt. Handikapporganisationerna bör rådfrågas i detta sammanhang.

4.

Staterna bör försäkra sig om att det ordinarie utbildningsväsendet på alla sätt återspeglar principen om full delaktighet och jämlikhet

5.

Staterna bör erbjuda människor med funktionsnedsättning och deras familjer och organisationer att delta i informationsprogram om handikappfrågor.

6.

Staterna bör uppmuntra företag inom den privata sektorn att beakta handikappfrågor i alla sina verksamheter.

7.

Staterna bör ta initiativ till och stödja handlingsprogram som syftar till att hos människor med funktionsnedsättning öka medvetenheten om vilka rättigheter och möjligheter de har.

Genom ökad självförtroende och med hjälp av kraftfulla åtgärder kan människor med funktionsnedsättning ta till vara de möjligheter som står till buds.

8.

Åtgärder för att öka medvetenheten bör vara en viktig del både i utbildningen av barn med funktionsnedsättning och i rehabiliteringsprogram.

Också genom sina organisationers arbete kan människor med funktionshinder öka sin medvetenhet.

9.

Insatser för ökad medvetenhet bör ingå i utbildningen av alla barn och bör vara en del av utbildningen av lärare och andra yrkesgrupper.

Regel 2. Medicinsk vård och behandling

Staterna bör ansvara för att effektiv medicinsk vård och behandling finns tillgänglig för människor med funktionsnedsättning.

1.

Staterna bör arbeta för att skapa handlingsprogram där specialister från olika kompetensområden ingår med uppgift att upptäcka, bedöma och behandla skador eller sjukdomar på ett tidigt stadium.

Detta kan förebygga, minska eller undanröja orsaker till att en funktionsnedsättning uppstår. Program av detta slag bör kunna garantera att människor med funktionsnedsättning och deras familjer kan delta.

Handikapporganisationerna bör delta i planeringen och utvärderingen.

2.

Personal som arbetar på lokal nivå bör utbildas i att tidigt upptäcka skador eller sjukdomar, ge primärvård och hänvisa till rätt service.

3.

Staterna bör garantera att människor med funktionsnedsättning, speciellt spädbarn och barn, får medicinsk vård inom samma vårdssystem.

4.

Staterna bör garantera att all läkar- och vårdpersonal har tillräcklig utbildning och utrustning för att ge människor med funktionsnedsättning medicinsk vård och att de har tillgång till aktuella behandlingsmetoder och utrustning.

5.

Staterna bör garantera att läkar-, vård- och annan berörd personal har den utbildning som behövs och att personalen inte ger felaktiga råd till föräldrar och på så vis förhindrar alternativa lösningar. Denna utbildning bör ges regelbundet och baseras på senaste rön.

6.

Staterna bör garantera att människor med funktionsnedsättning har tillgång till den regelbundna behandling och de mediciner som de behöver för att behålla eller förbättra sin funktionsförmåga.

Regel 3. Rehabilitering

(Se Introduktionen, punkt 23).

Staterna bör se till att rehabilitering erbjuds för människor med funktionsnedsättning för att kunna uppnå och behålla största möjliga självständighet och funktionsförmåga.

1.

Staterna bör utveckla egna rehabiliteringsprogram för alla handikappgrupper. Sådana program bör baseras på de funktionshindrades egna behov och på principerna om full delaktighet och jämlikhet.

2.

Sådana rehabiliteringsprogram bör inbegripa olika aktiviteter, såsom grundläggande funktionsträning som kan förbättra eller kompensera en funktion, rådgivning till dessa människor och deras familjer, självförtroendeträning och särskilda tjänster som bedömning och rådgivning.

3.

Alla människor med funktionsnedsättning som behöver rehabilitering, bör ha tillgång till sådan. Detta gäller även människor med omfattande eller flera funktionsnedsättningar.

4.

Människor med funktionsnedsättning och deras familjer bör ges möjlighet att delta när rehabiliteringsinsatser som berör dem själva utarbetas och organiseras.

5.

All rehabilitering bör finnas tillgänglig, där människor med funktionsnedsättning bor. För att uppnå vissa bestämda mål med rehabiliteringen kan emellertid i vissa fall särskilda tidsbegränsade rehabiliteringsinsatser anordnas på institutioner, om det bedöms som lämpligt.

6.

Människor med funktionsnedsättning och deras familjer bör uppmuntras att själva delta i rehabilitering av andra, till exempel som lärare, instruktörer eller rådgivare.

7.

Staterna bör ta till vara handikapporganisationernas expertis när rehabiliteringsprogram utarbetas eller utvärderas.

Regel 4. Stöd och service

Staterna bör garantera utvecklingen av och tillgången till stöd och service, inbegripet sådana hjälpmedel som bidrar till att personer med funktionsnedsättning kan bli mer oberoende i det dagliga livet och utöva sina rättigheter.

1.

Staterna bör garantera att det finns hjälpmedel och utrustning, personlig assistans och tolkservice som uppfyller de behov som personer med funktionsnedsättning har. Detta behövs för att människor med funktionsnedsättning skall få jämlika möjligheter.

2.

Staterna bör stödja såväl utveckling, tillverkning, distribution och service av hjälpmedel och utrustning som information om dessa.

3.

För att uppnå detta bör tillgängligt tekniskt kunnande användas. I länder där det finns högteknologisk industri bör den utnyttjas till fullo så att hjälpmedlens och utrustningens standard och effektivitet förbättras.

Det är viktigt att stimulera utvecklingen och produktionen av enkla och billiga hjälpmedel och om möjligt använda lokalt material och lokala produktionsmöjligheter. Människor med funktionsnedsättning kan själva delta i framställningen av dessa hjälpmedel.

4.

Staterna bör så långt det är möjligt se till att alla människor med funktionsnedsättning som behöver hjälpmedel har tillgång till dem.

Detta kan innebära att hjälpmedel och utrustning finns att få antingen gratis eller till en så låg kostnad att människor med funktionsnedsättning eller deras familjer har råd att köpa dem.

5.

När det gäller personlig assistans och tolkservice inom rehabiliteringsprogram bör staterna se till att hjälpmedel och utrustningar för flickor och pojkar med funktionsnedsättning är åldersanpassade och passar barnens eller ungdomarnas särskilda behov av formgivning och hållbarhet.

6.

Staterna bör stödja utveckling av och tillgång till program för personlig assistans och tolkservice, speciellt för människor med omfattande eller flera handikapp.

Sådan hjälp kan göra det möjligt för människor med funktionsnedsättning att delta i vardagslivet i hemmet, på arbetet, i skolan och i fritidsaktiviteter.

7.

Personlig assistans bör utformas så att människor med funktionsnedsättning som utnyttjar den har ett avgörande inflytande över hur den sköts.

II. HUVUDOMRÅDEN FÖR DELAKTIGHET PÅ LIKA VILLKOR

Regel 5. Tillgänglighet

Staterna bör inse tillgänglighetens betydelse på alla områden i utvecklingen mot full delaktighet. Oavsett vilka eller hur stora funktionshinder människor har, skall staten

- a) införa handlingsprogram som gör den fysiska miljön tillgänglig för dem och
- b) se till att de får tillgång till information och möjlighet till kommunikation.

a) Tillgång till den yttre miljön

1.

Staterna bör ta initiativ till åtgärder i den yttre miljön för att undanröja hinder mot tillgänglighet. Detta bör innebära att regler och riktlinjer utvecklas och att det övervägs att lagstiftningsvägen säkra tillgängligheten på olika områden i samhället, t.ex. tillgängligheten till bostäder och andra byggnader, kollektivtransporter och andra kommunikationsmedel, gator och andra miljöer utomhus.

2.

Staterna bör se till att arkitekter, byggnadsingenjörer och andra som är yrkesmässigt engagerade i utformningen och uppbyggnaden av den yttre miljön får tillräcklig information om handikappolitik och om vad som bör göras för tillgängligheten.

3.

Krav på tillgänglighet bör ställas från början när den yttre miljön utformas och byggs upp.

4.

Handikapporganisationerna bör höras när regler och riktlinjer för tillgänglighet utvecklas. De bör också engageras redan på planeringsstadiet när offentliga byggnader och anläggningar planläggs lokalt. Detta för att garantera största möjliga tillgänglighet.

b) Tillgång till information och möjlighet till kommunikation

5.

Människor med funktionsnedsättning och, där det anses lämpligt, deras familjer och företrädare bör på alla stadier få full information om diagnoser, rättigheter samt tillgänglig service och handlingsprogram.

Informationen bör ges i sådana former som gör den tillgänglig för människor med funktionsnedsättning.

6.

Staterna bör utveckla metoder för att göra information och dokumentation tillgängliga för olika grupper av människor med funktionsnedsättning. Punktskrift, kassetter, stor stil och annan lämplig teknik bör användas för att ge människor med synskador tillgång till skriven information och dokumentation.

På liknande sätt bör lämplig teknik användas för att ge människor med hörselskador eller inlärningssvårigheter tillgång till muntlig information.

7.

Användandet av teckenspråk i undervisningen av döva barn, inom deras familjer och i samhället bör övervägas. Teckenspråkstolkar bör också finnas tillgängliga för att underlätta kommunikation mellan döva människor och andra.

8.

Hänsyn bör också tas till de behov som människor med andra kommunikationshandikapp har.

9.

Staterna bör uppmuntra media, speciellt television, radio och tidningar, att göra sina tjänster tillgängliga.

10.

Staterna bör se till att nya datoriserade informations- och servicesystem som erbjuds allmänheten är tillgängliga eller anpassas så att de blir tillgängliga för människor med funktionsnedsättning.

11.

Handikapporganisationerna bör tillfrågas innan det nya informationssystemet byggs upp.

Regel 6. Utbildning

Staterna bör erkänna principen om lika möjligheter till utbildning på grundskole-, gymnasie- och högskolenivå för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. De bör se till att sådan utbildning är en integrerad del av den ordinarie utbildningen.

1.

Myndigheter inom utbildningssektorn har ansvar för att utbildningen av människor med funktionsnedsättning äger rum i en integrerad miljö. Utbildningen bör ingå i den nationella planeringen av utbildning, läroplansutveckling och skolorganisation.

2.

Utbildning i det ordinarie skolsystemet förutsätter att det finns teckenspråkstolkare och annat lämpligt stöd. Det bör finnas rutiner för lämpligt stöd och lämplig hjälp som gör utbildningen tillgänglig och tillfredsställer de behov som människor med funktionsnedsättning har.

3.

Föräldragrupper och handikapporganisationer bör på alla nivåer delta i utbildningsprocessen.

4.

I stater där utbildningen är obligatorisk bör den ges till flickor och pojkar med alla typer och grader av funktionsnedsättning, även grava sådana.

5.

Särskild uppmärksamhet bör riktas på följande grupper:

- a) mycket små barn med funktionsnedsättning,
- b) förskolebarn med funktionsnedsättning,
- c) vuxna med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor.

6.

För att möjliggöra att människor med funktionsnedsättning utbildas i det ordinarie skolsystemet bör staterna

- a) ha en klart uttalad policy, förstådd och accepterad, inom utbildningsväsendet och av samhället i övrigt,
- b) tillåta flexibilitet, utbyggnad och anpassning av läroplanen,
- c) se till att det finns undervisningsmaterial av god kvalitet, fortlöpande utbildning av lärare samt stödlärare.

7.

Integrerad utbildning och insatser på lokal nivå skall ses som ett sätt att göra undervisning och utbildning för människor med funktionsnedsättning kostnadseffektiv. Centralt utformade handlingsprogram bör uppmuntra kommunerna att utnyttja och utveckla sina resurser så att dessa människor skall kunna få undervisning nära hemmet.

8.

När det ordinarie skolsystemet inte kan tillgodose behovet av utbildning hos alla människor med funktionsnedsättning kan specialundervisning övervägas. Den bör ha som mål att förbereda de studerande för undervisning i det ordinarie skolsystemet.

Sådan undervisning bör ha lika hög standard och lika höga ambitioner som den ordinarie undervisningen och bör vara nära knuten till den. Studerande med funktionsnedsättning bör erbjudas minst samma utbildningsresurser som studerande utan funktionsnedsättning.

Medlemsländerna bör ha som mål att stegvis integrera specialundervisningen i den vanliga undervisningen. Det står dock klart att specialundervisning i vissa fall tillfälligt kan vara den lämpligaste typen av undervisning för vissa studerande med funktionsnedsättning.

9.

Döva och dövblinda har speciella behov av kommunikation och därför kan deras utbildning tillgodoses bättre i specialskolor eller specialklasser eller i speciella enheter i vanliga skolor.

Särskilt i början av utbildningen behöver särskild omsorg ägnas åt undervisningsmetoder som skall resultera i att döva eller dövblinda skall kunna kommunicera effektivt och bli så självständiga som möjligt.

Regel 7. Arbete

Staterna bör erkänna principen att förutsättningar skapas för människor med funktionsnedsättning så att de skall kunna utnyttja sina mänskliga rättigheter, särskilt rätten till arbete. Såväl på landsbygden som i städerna måste de ha lika möjligheter till produktivt och inkomstbringande arbete.

1.

Lagar och regler på arbetsområdet får inte diskriminera människor med funktionsnedsättning och inte heller hindra deras anställning.

2.

Staterna bör aktivt stödja att människor med funktionsnedsättning integreras i den öppna arbetsmarknaden.

Detta stöd kan ges på olika sätt, t.ex. genom yrkesutbildning, stimulansskapande kvoteringsystem, befattningar som reserveras för dessa människor, lån eller bidrag till småföretag, ensamrätt eller förmånsrätt till viss tillverkning, skattelättnader, kontroll av kontraktsuppfyllelse eller annat tekniskt eller ekonomiskt bistånd till företag som anställer personer med funktionsnedsättning.

Staterna bör också uppmuntra arbetsgivare att göra tillräckliga anpassningar för att människor med funktionsnedsättning lättare skall kunna komma in i arbetslivet.

3.

I staternas handlingsprogram bör ingå följande:

a) åtgärder så att arbetsplatser utformas och anpassas på ett sådant sätt att de blir tillgängliga för personer med olika slag av funktionsnedsättning,

b) stöd till att ny teknik utnyttjas och att hjälpmedel, verktyg och utrustning utvecklas och tillverkas samt åtgärder som gör sådana hjälpmedel och utrustningar lättillgängliga för människor med funktionsnedsättning och gör det möjligt för dem att få och behålla ett arbete,

c) lämplig utbildning och arbetsplacering och fortsatt stöd genom t.ex. personlig assistans och tolkservice.

4.

Staterna bör ta initiativ till och stödja statliga och kommunala kampanjer som ökar allmänhetens medvetenhet och därmed övervinner negativa attityder och fördomar om anställda med funktionsnedsättning.

5.

Som arbetsgivare bör staterna skapa gynnsamma förutsättningar för anställning av människor med funktionsnedsättning i den offentliga sektorn.

6.

Stater, arbetstagarorganisationer och arbetsgivare bör samarbeta för att trygga en rättvis rekryterings- och befodringspolitik, och rättvisa anställningsförhållanden och lönestrukturer.

Staterna bör agera för bättre arbetsmiljöer, så att skador eller sjukdomar som kan leda till funktionsnedsättningar förhindras och så att anställda som har fått arbetsskador kan rehabiliteras.

7.

Målet bör alltid vara att människor med funktionsnedsättning skall få arbete på den öppna arbetsmarknaden. För människor vars behov inte kan tillgodoses på den öppna arbetsmarknaden kan anställning i små grupper eller anställning med särskilt stöd vara ett alternativ.

Det är dock av stor vikt att sådana anställningar gagnar dessa människors möjligheter att få arbete på den ordinarie arbetsmarknaden.

8.

Åtgärder bör vidtas så att människor med funktionsnedsättning skall kunna delta i träning och arbetsutbildning inom den privata och informella sektorn.

9.

Stater, arbetstagarorganisationer och arbetsgivare bör samarbeta med handikapporganisationerna för att skapa möjligheter för människor med funktionsnedsättning att få utbildning och arbete med hjälp av t.ex. flexibel arbetstid, deltidsarbete, delat arbete, personlig assistent eller i ett eget företag.

Regel 8. Ekonomisk och social trygghet

Staterna är ansvariga för att människor med funktionsnedsättning har social trygghet och tillräckliga inkomster.

1.

Staterna bör garantera att människor med funktionsnedsättning får tillräckligt stort ekonomiskt stöd, om de tillfälligt har förlorat sin inkomst, om de har fått den reducerad eller om de inte har någon möjlighet alls att ha ett arbete och om detta är en följd av en funktionsnedsättning eller faktorer som beror på en funktionsnedsättning.

Staterna bör se till att de kostnader som dessa människor och deras familjer ofta får till följd av en funktionsnedsättning beaktas när stöd beräknas.

2.

Stater som har ett socialt trygghetssystem, socialförsäkring eller annan social välfärd och stater som håller på att utveckla sådant system för hela befolkningen, bör se till att dessa system inte utesluter eller diskriminerar människor med funktionsnedsättning.

3.

Staterna bör också se till att människor som vårdar en person med funktionsnedsättning får ekonomiskt stöd och social trygghet.

4.

System för social trygghet bör innehålla åtgärder som bidrar till att människor med funktionsnedsättning återfår sin förmåga att själva tjäna sitt uppehälle. Sådana system

bör sörja för och bidra till att organisera, utveckla och finansiera yrkesutbildning. De bör också innefatta arbetsförmedling.

5.

Handlingsprogram för social trygghet bör också motivera människor med funktionsnedsättning att söka arbete så att de på så vis får eller får tillbaka möjligheten till egen inkomst.

6.

Människor med funktionsnedsättning bör få behålla ett ekonomiskt stöd så länge som deras funktionsnedsättning finns kvar. Stödet skall dock inte avhålla dem från att söka arbete. Det bör inte minskas eller dras in förrän den som får det har uppnått tillräcklig och trygg inkomst.

7.

Stater, vars socialförsäkring i stor utsträckning ombesörjs av den privata sektorn, bör uppmuntra kommuner, frivilligorganisationer och familjer att utveckla hjälp till självhjälp och motivera till arbete eller arbetsrelaterad verksamhet för människor med funktionsnedsättning.

Regel 9. Familjeliv och personlig integritet

Staterna bör främja möjligheten för människor med funktionshinder att leva familjeliv. De bör främja deras rätt till personlig integritet och se till att lagar inte diskriminerar människor med funktionsnedsättning när det gäller sexuella relationer, äktenskap och föräldraskap.

1.

Människor med funktionsnedsättning bör ha möjlighet att leva med sina familjer. Staterna bör uppmuntra att det i familjerådgivningen ingår ändamålsenlig upplysning och rådgivning om funktionsnedsättning och dess effekt på familjelivet.

För familjer som har en medlem med funktionsnedsättning bör det finnas möjlighet till avlösarservice. Staterna bör undanröja alla onödiga hinder för den som vill adoptera ett barn eller en vuxen med funktionsnedsättning eller erbjuda henne eller honom ett familjehem.

2.

Människor med funktionsnedsättning får inte förnekas möjligheten till sexuella erfarenheter och sexuella relationer eller till att bli förälder. Eftersom människor med funktionsnedsättning kan möta svårigheter om de vill gifta sig och bilda familj bör staterna se till att det finns nödvändig rådgivning.

Människor med funktionsnedsättning måste få samma hjälp som andra att familjeplanera och de måste få kunskap om hur kroppen fungerar sexuellt.

3.

Staterna bör uppmuntra åtgärder mot negativa attityder som fortfarande finns mot att människor med funktionsnedsättning och då särskilt flickor och kvinnor gifter sig, har ett sexualliv eller blir föräldrar. Media bör uppmuntras till att bekämpa sådana negativa attityder.

4.

Människor med funktionsnedsättning och deras familjer måste informeras om vad de kan göra mot sexuella och andra former av övergrepp. Dessa människor är speciellt sårbara för övergrepp inom familjen, i samhället eller på institutioner.

De behöver därför kunskap om både hur de skall undvika övergrepp, och också om hur övergrepp skall uppmärksammas och rapporteras.

Regel 10. Kultur

Staterna skall se till att människor med funktionsnedsättning kan delta i kulturlivet på lika villkor.

1.

Staterna bör se till att människor med funktionsnedsättning har möjlighet att använda sin kreativitet och sina konstnärliga och intellektuella färdigheter. Detta oavsett om de bor i en stad eller på landsbygden.

De skall få den möjligheten inte bara för sin egen skull, utan också för att berika sin omgivning med dans, musik, litteratur, teater, målning och skulptur. Särskilt i utvecklingsländerna skall man lägga särskild vikt vid både traditionella och moderna konstformer såsom dockteater, uppläsning och berättande.

2.

Staterna bör främja tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning till lokaler för kulturutbud som teatrar, muséer, biografier och bibliotek.

3.

Staterna bör främja utveckling och användning av särskild teknik så att litteratur, film och teater görs tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Regel 11. Rekreation och idrott

Staterna skall vidta åtgärder för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning samma möjligheter till rekreation och idrott som andra.

1.

Staterna bör vidta åtgärder för att anordningar för rekreation och idrott, t.ex. hotell, stränder, idrottsplatser och idrottshallar, görs tillgängliga för människor med funktionsnedsättning.

2.

Turistmyndigheter, resebyråer, hotell, frivilligorganisationer och andra som är engagerade i att ordna fritidsaktiviteter eller resor bör erbjuda sina tjänster åt alla. Därvid skall de ta hänsyn till de speciella behov som människor med funktionsnedsättning har. Lämplig utbildning bör ordnas för att underlätta detta.

3.

Idrottsrörelser bör uppmuntras att underlätta för personer med funktionsnedsättning att delta i idrott. I vissa fall kan detta ske genom förbättrad tillgänglighet. I andra fall kan det behövas särskilda arrangemang eller speciella idrottsgrenar.

Staterna bör underlätta för människor med funktionsnedsättning att delta i nationella och internationella tävlingar.

4.

Människor med funktionsnedsättning som deltar i idrott bör kunna få instruktion och träning av samma kvalitet som andra deltagare.

5.

De som arbetar med idrott och fritidsverksamhet bör rådfråga handikapporganisationerna när de planerar sådana aktiviteter för människor med funktionsnedsättning.

Regel 12. Religion

Staterna skall uppmuntra åtgärder som syftar till att skapa jämlika möjligheter för människor med funktionsnedsättning att utöva sin religion.

1.

Staterna bör i samverkan med dem som har ansvar för religiösa frågor uppmuntra att diskriminering undanröjs och att religiös verksamhet görs tillgänglig för människor med funktionsnedsättning.

2.

Staterna bör uppmuntra att information om handikappfrågor sprids till religiösa institutioner och samfund. Staterna bör också uppmuntra religiösa organ att informera om handikappolitik såväl i utbildningen till religiösa yrken som i religionsundervisning.

3.

Staterna bör också underlätta för personer med skador eller sjukdomar som påverkar synen eller hörseln att få tillgång till religiös litteratur.

4.

Stater och/eller religiösa samfund bör rådfråga handikapporganisationer när åtgärder för jämlika möjligheter för människor med funktionsnedsättning att delta i religiös verksamhet planeras.

III. GENOMFÖRANDE

Regel 13. Kunskap och forskning

Staterna tar det yttersta ansvaret för att kunskap om levnadsvillkoren för människor med funktionsnedsättning samlas in och sprids och också för att stöd ges till forskning på alla områden, inklusive det som är till hinder i deras liv.

1.

Staterna bör regelbundet samla in både statistik som är uppdelad efter kön och information om vilka förhållanden människor med funktionsnedsättning lever under.

Sådan datainsamling kan göras i samband med allmänna folkräkningar och hushållsundersökningar och i nära samarbete med bland annat universitet, forskningsinstitutioner och handikapporganisationer. Insamlingen bör innehålla frågor om program och tjänster och hur dessa utnyttjas.

2.

Staterna bör överväga att upprätta en databank om funktionsnedsättning, i vilken kan ingå statistik över dels vilka tjänster och program det finns, dels om olika handikappgrupper. Härvid måste kravet på skydd av den enskildes privatliv och personliga integritet beaktas.

3.

Staterna bör ta initiativ till och stödja forskningsprogram om hur människor med funktionsnedsättning och deras familjer påverkas i sin livsföring av sociala och ekonomiska förhållanden.

Sådan forskning bör innefatta studier av funktionsnedsättningsorsaker, art och förekomst. Den bör också innefatta studier av pågående programs tillgänglighet och ändamålsenlighet och i vilken omfattning stöd och service behöver utvecklas och utvärderas.

4.

Staterna bör i samarbete med handikapporganisationerna utveckla och anta den terminologi som skall användas och de kriterier som skall uppfyllas när landsomfattande undersökningar genomförs.

5.

Staterna bör underlätta för människor med funktionsnedsättning att delta i datainsamling och forskning. Staterna bör speciellt uppmuntra anställning av kvalificerade personer med funktionsnedsättning till sådan forskning.

6.

Staterna bör verka för utbyte av forskningsresultat och erfarenheter.

7.

Staterna bör vidta åtgärder för att sprida information och kunskap om funktionsnedsättning på alla politiska och administrativa nivåer, centralt, regionalt och lokalt.

Regel 14. Policy och planering

Staterna skall se till att handikappaspekterna beaktas i alla relevanta policysammanhang och i planering på riksnivå.

1.

Staterna bör ta initiativ till och planera en policy som gynnar människor med funktionsnedsättning och dessutom stimulera och stödja åtgärder på regional och lokal nivå.

2.

Staterna bör engagera handikapporganisationerna i beslutsprocesser som rör planer och program för människor med funktionsnedsättning eller som påverkar deras ekonomiska och sociala situation.

3.

De behov och intressen som människor med funktionsnedsättning har bör ingå i allmänna utvecklingsplaner och inte särbehandlas.

4.

Det faktum att staterna har det yttersta ansvaret för människor med funktionsnedsättning befriar inte andra från deras ansvar. Alla som är ansvariga för

stöd och service eller förmedling av information i samhället bör uppmuntras att se till att deras verksamheter görs tillgängliga för människor med funktionsnedsättningar.

5.

Staterna bör underlätta för kommunerna att utveckla handlingsprogram och åtgärder till gagn för människor med funktionsnedsättning. Ett sätt att göra detta kan vara att utarbeta handböcker eller checklistor och ordna utbildningar för de anställda.

Regel 15. Lagstiftning

Staterna har ansvaret för att det skapas en rättslig grund för åtgärder som leder till delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning.

1.

All lagstiftning som behandlar medborgares rättigheter och skyldigheter bör också omfatta rättigheterna och skyldigheterna för människor med funktionsnedsättning. Staterna är skyldiga att göra det möjligt för dem att utöva sina mänskliga, medborgerliga och politiska rättigheter på samma sätt som andra medborgare.

Staterna måste se till att handikapporganisationerna engageras såväl när nya lagar som rör människor med funktionsnedsättning och deras rättigheter förbereds som när sådan lagstiftning fortlöpande utvärderas.

2.

Lagstiftning kan behövas för att undanröja förhållanden som kan inverka negativt på människor med funktionsnedsättning och deras liv som t.ex. ofredande eller våldshandlingar som riktas mot dem.

All diskriminering av människor med funktionsnedsättning måste undanröjas. Lagstiftning bör innehålla regler om sanktioner mot kränkningar av principen om icke-diskriminering.

3.

Lagstiftning om rättigheter och skyldigheter för människor med funktionsnedsättning kan utformas på två olika sätt. Antingen införlivas deras rättigheter och skyldigheter i den allmänna lagstiftningen eller också lagfästs dessa i speciella lagar. Sådana speciella lagar för människor med funktionsnedsättning kan stiftas på olika sätt:

- a) genom lagar som uteslutande behandlar handikappfrågor,
- b) genom att handikappfrågor tas in i lagstiftning som rör speciella områden,
- c) genom att människor med funktionsnedsättning nämns i de texter som skall tolka viss lagstiftning.

En kombination av dessa olika sätt att lagstifta kan vara önskvärd.
Tillämpningsföreskrifter m.m. samt genomförandeplaner kan också behövas.

4.

Staterna kan överväga att inrätta en formell besvärsordning för att skydda människor med funktionsnedsättning och deras intressen.

Regel 16. Ekonomisk politik

Staterna har det ekonomiska ansvaret för nationella handlingsprogram och åtgärder som skall tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.

1.

Staterna bör ta med handikappfrågor i det reguljära budgetarbetet på alla nivåer.

2.

Staterna, frivilligorganisationer och andra intresserade organ bör gemensamt utveckla effektiva metoder för att stödja projekt och åtgärder som är av betydelse för människor med funktionsnedsättning.

3.

Staterna bör överväga att använda ekonomiska åtgärder (lån, skattebefrielse, öronmärkta bidrag, särskilda fonder osv) för att stimulera och stödja möjligheten för människor med funktionsnedsättning att delta på lika villkor i samhället.

4.

I många stater kan det vara önskvärt att upprätta en särskild handikappfond för att stödja olika pilotprojekt och självhjälpsprogram på gräsrotsnivå.

Regel 17. Samordning

Staterna är ansvariga för att nationella samordningskommittéer eller liknande organ inrättas, som säkerställer att handikappfrågor samordnas.

1.

Den nationella samordningskommittén eller motsvarande organ bör vara permanent och reglerat i lagstiftning.

2.

En kombination av privata organisationer och offentliga organ kan troligen bäst åstadkomma en mångfasetterad samverkan mellan alla berörda områden.
Representanterna kan komma från berörda departement, handikapporganisationer och andra frivilligorganisationer.

3.

Handikapporganisationerna bör ha ett betydande inflytande i samordningskommittén för att få gehör för sina intressen.

4.

Samordningskommittén bör ha den självständighet och de resurser som krävs för att uppfylla sina förpliktelser och fatta nödvändiga beslut. Den bör rapportera direkt till regeringen.

Regel 18. Handikapporganisationer

Staterna bör erkänna handikapporganisationers rätt att representera människor med funktionsnedsättning på riks-, regional och lokal nivå. Staterna bör också erkänna handikapporganisationernas rådgivande roll när det gäller att fatta beslut i handikappfrågor.

1.

Staterna bör ekonomiskt och på andra sätt uppmuntra och stödja att handikapporganisationer bildas av människor med funktionsnedsättning, deras familjemedlemmar och/eller företrädare samt att de stärks. Staterna bör erkänna dessa organisationers roll i utformningen av handikappolitiken.

2.

Staterna bör ha fortlöpande kontakt med handikapporganisationerna och säkerställa att de kan delta i utformningen av den allmänna politiken.

3.

Handikapporganisationernas roll kan vara att identifiera behov och prioriteringar och att delta i planeringen, genomförandet och utvärderingen av stöd och service och andra åtgärder som rör människor med funktionsnedsättning och deras liv. Deras roll kan också vara att öka allmänhetens medvetenhet och att förespråka nödvändiga förändringar.

4.

Som hjälp till självhjälp stödjer och främjar handikapporganisationerna kunskapsutvecklingen på olika områden, det ömsesidiga stödet bland medlemmarna och informationsutbyte.

5.

Handikapporganisationerna kan spela en rådgivande roll på många olika sätt, exempelvis genom att ha ständig representation i styrelser för statligt finansierade organ, genom att delta i offentliga utredningar och genom att bidra med expertis inom olika projekt.

6.

Handikapporganisationerna bör ha en fortlöpande rådgivande roll i arbetet för att utveckla och fördjupa utbyte av idéer och information mellan staten och organisationerna.

7.

Organisationerna bör ha ständig representation i samordningskommittén eller motsvarande organ.

8.

De lokala handikapporganisationernas roll bör utvecklas och stärkas så att de kan påverka frågor på kommunal nivå.

Regel 19. Personalutbildning

Staterna är ansvariga för att det på alla nivåer finns lämplig utbildning för all personal som deltar i planeringen och genomförandet av program och service för människor med funktionsnedsättning.

1.

Staterna bör se till att alla myndigheter som tillhandahåller service på handikappområdet ger personalen lämplig utbildning.

2.

Principen om full delaktighet och jämlikhet bör genomsyra all utbildning av yrkesverksamma på handikappområdet, liksom all förmedling av kunskap om handikapp i allmän utbildning.

3.

Staterna bör utveckla utbildningar i samarbete med handikapporganisationerna. Personer med funktionsnedsättning bör delta som lärare, instruktörer eller rådgivare i personalutbildning.

4.

Utbildningen av personal på lokal nivå är av stor vikt särskilt i utvecklingsländerna. Människor med funktionsnedsättning bör delta i utbildningen, vilken bör innefatta värderingar, kompetens och tekniska färdigheter likaväl som praktiska kunskaper som kan bli till nytta för människor med funktionsnedsättning, deras föräldrar, familjer och andra samhällsmedborgare.

Regel 20. Nationell granskning och utvärdering av handikappprogram i samband med standardreglernas genomförande

Staterna är ansvariga för fortlöpande granskning och utvärdering av nationella program och tjänster för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.

- 1.**
Staterna bör regelbundet och systematiskt utvärdera nationella handikappprogram och sprida kännedom om såväl grunderna för som resultaten av utvärderingarna.
- 2.**
Staterna bör utveckla och anta den terminologi som skall användas och de kriterier som skall uppfyllas när handikappprogram och tjänster utvärderas.
- 3.**
Terminologin och kriterierna bör utvecklas på ett tidigt stadium i planeringen och i nära samarbete med handikapporganisationerna.
- 4.**
Staterna bör delta i internationellt samarbete för att utveckla ett gemensamt system för nationell utvärdering på handikappområdet. Staterna bör uppmuntra samordningskommittéer att medverka i detta arbete.
- 5.**
En metod för utvärdering av olika program på handikappområdet bör tas med redan när dessa program planeras, så att programmets ändamålsenlighet kan utvärderas.

Regel 21. Tekniskt och ekonomiskt samarbete

Stater, både industri- och utvecklingsländer, har ett ansvar för att tillsammans förbättra levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning i utvecklingsländerna.

- 1.**
Åtgärder för att åstadkomma delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning, även för flyktingar med funktionsnedsättning, bör arbetas in i utvecklingsprogrammen.
- 2.**
Sådana åtgärder måste ingå i alla former av samarbete, såväl tekniskt som ekonomiskt, bilateralt som multilateralt, offentligt som privat. Staterna bör ta med handikappfrågor i diskussioner med de stater man samarbetar med.

3.

I planeringen och utvärderingen av tekniskt och ekonomiskt samarbete bör man särskilt uppmärksamma konsekvenserna av sådant samarbete för människor med funktionsnedsättning.

Det är ytterst viktigt att människor med funktionsnedsättning och deras organisationer rådfrågas om utvecklingsprojekt som avser dem. De bör vara direkt engagerade i utvecklingen, tillämpningen och utvärderingen av sådana projekt.

4.

Prioriterade områden i tekniskt och ekonomiskt samarbete bör vara:

a) utveckling av mänskliga resurser genom att utveckla de färdigheter, kunskaper och den förmåga som människor med funktionsnedsättning har samt genom att ta initiativ till sysselsättningsskapande åtgärder,

b) utveckling och spridning av lämplig teknik och expertkunnande med anknytning till handikappfrågor.

5.

Staterna uppmuntras också att stödja bildandet och stärkandet av handikapporganisationer.

6.

Staterna bör vidta åtgärder för att förbättra kunskaperna om handikappfrågor hos den personal som arbetar med tekniska och ekonomiska samarbetsprogram.

Regel 22. Internationellt samarbete

Staterna skall delta aktivt i internationellt samarbete när det gäller åtgärder för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.

1.

Staterna bör delta i utformningen av handikappolitiken inom FN, dess fackorgan och andra mellanstatliga organisationer.

2.

När så är lämpligt bör staterna ta med handikappaspekter i förhandlingar om standarder, informationsutbyte, utvecklingsprogram etc.

3.

Staterna bör uppmuntra och stödja utbyte av kunskaper och erfarenheter mellan:

a) frivilligorganisationer som arbetar med handikappfrågor,

- b) forskningsinstitutioner och enskilda forskare som sysslar med handikappfrågor,
- c) representanter för lokala program och för yrkesgrupper inom handikappområdet,
- d) handikapporganisationer,
- e) samordningskommittéer.

4.

Staterna bör garantera att FN och dess fackorgan, liksom alla mellanstatliga och interparlamentariska organ på global och regional nivå, inkluderar globala och regionala organisationer för människor med funktionsnedsättning i sin verksamhet.

IV. UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

1.

Syftet med uppföljning och utvärdering är att främja standardreglernas effektiva genomförande. Uppföljningen och utvärderingen kommer att hjälpa staterna att bedöma hur reglerna följs och att mäta framstegen.

Uppföljningen bör leda till att svårigheter uppmärksammas och att lämpliga åtgärder föreslås som kan bidra till att reglerna genomförs på ett framgångsrikt sätt.

Uppföljningen bör beakta de ekonomiska, sociala och kulturella förhållandena i varje stat. En viktig uppgift som också bör ingå i uppföljningen är rådgivning och utbyte av erfarenheter och information mellan staterna.

2.

Standardreglerna skall följas upp inom ramen för de sessioner som hålls av FN:s kommission för social utveckling. En särskild rapportör med relevant och omfattande erfarenhet av handikappfrågor och internationella organisationer skall utses för en treårsperiod med uppgift att övervaka standardreglernas genomförande. Detta arbete skall, om detta visar sig nödvändigt, finansieras med medel utanför den ordinarie budgeten.

3.

Internationella handikapporganisationer med konsultativ status i Ekonomiska och sociala rådet och organisationer som representerar människor med funktionsnedsättning som ännu inte har bildat egna organisationer bör erbjudas att själva bilda en expertpanel, i vilken organisationer som representerar människor med funktionsnedsättning skall ha majoritet.

När expertpanelen bildas skall hänsyn tas till olika typer av funktionsnedsättningar och till rättvis geografisk fördelning. Panelen skall rådfrågas av den särskilda rapportören och vid behov av sekretariatet.

4.

Expertpanelen skall anmodas av den särskilda rapportören att undersöka, ge råd om och ha synpunkter på hur reglerna skall stödjas, genomföras och följas upp.

5.

Den särskilda rapportören skall översända ett antal frågor till staterna, organ inom FN-systemet och till mellanstatliga och frivilligorganisationer, däribland handikapporganisationerna.

Frågorna skall inriktas på genomförandeplaner för standardreglerna. När frågorna förbereds skall rapportören samråda med expertpanelen och sekretariatet.

6.

Den särskilda rapportören skall eftersträva en dialog både med staterna och med lokala frivilligorganisationer, genom att be om synpunkter och kommentarer om den information som skall ingå i rapporterna.

Rapportören skall bistå med råd om hur standardreglerna skall genomföras och följas upp, och med hjälp att utarbeta svar på frågorna.

7.

Flera organ inom FN skall samarbeta med den särskilda rapportören vid genomförande och uppföljning av standardreglerna i medlemsstaterna, bl.a.:

FN-sekretariatets avdelning för policysamordning och hållbar utveckling, i egenskap av samordnare av handikappfrågor inom FN-systemet, FN:s utvecklingsprogram (UNDP) och andra organ inom FN-systemet, såsom de regionala kommissionerna, fackorganen samt samordningsmöten mellan olika FN-organ, aktiva på handikappområdet.

8.

Den särskilda rapportören skall med hjälp av sekretariatet utarbeta rapporter till FN:s sociala utvecklingskommission till dess trettiofjärde och trettiofemte session.

Rapportören skall samråda med expertpanelen om utformningen av dessa rapporter.

9.

Staterna bör uppmuntra nationella samordningskommittéer eller liknande organ att delta i genomförandet och granskningen av standardreglerna. Sådana kommittéer, med ansvar för handikappfrågor på nationell nivå, bör uppmuntras att skapa rutiner för samordning av standardreglernas uppföljning.

Handikapporganisationerna bör uppmuntras att ta aktiv del i uppföljningen på alla nivåer.

10.

Om resurser kan uppbringas utanför den reguljära budgeten bör en eller flera regionala rådgivare utses med uppgift att bistå staterna med att

a) anordna nationella och regionala seminarier om innehållet i standardreglerna;

b) utveckla riktlinjer för standardreglernas genomförande;

c) sprida information om hur standardreglerna bäst genomförs.

11.

Den sociala utvecklingskommissionen bör vid sin trettiofjärde session bilda en arbetsgrupp som skall granska den särskilda rapportörens rapport och ge rekommendationer om hur tillämpningen av standardreglerna kan förbättras.

Vid granskningen skall internationella handikapporganisationer och fackorgan rådfrågas, enligt reglerna 71 och 76 i procedurreglerna för Ekonomiska och sociala rådets funktionella kommissioner.

12.

Vid sociala utvecklingskommissionens session efter det att den särskilda rapportörens mandatperiod har löpt ut, skall kommissionen undersöka möjligheten av att antingen förnya nuvarande mandat eller utnämna en ny rapportör eller överväga om en annan typ av uppföljning. Därefter bör kommissionen lämna lämpliga rekommendationer till Ekonomiska och sociala rådet.

13.

Staterna bör uppmuntras att bidra till FN:s frivilliga handikappfond för att främja standardreglernas genomförande.